

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

Düşünceyi Geliştirme Yolları

Kök Bilgi

Düşünceyi geliştirme yolları, anlatım biçimlerinin -öyküleme, betimleme, açıklama, tartışma- içinde yazarın düşüncesini inandırıcı kılmak, anlaşılmasını sağlamak için kullanılan yöntemlerdir. Düşünceyi geliştirme yolları paragrafın bir bölümünde kullanılabilir gibi tüm paragrafa da hâkim olabilir.

Tanımlama

Bir varlığın ya da kavramın ne olduğunu kısaca açıklamaya tanımlama denir. Tanımlama, “---- nedir?” sorusunun cevabıdır.

Örnek

Edebiyat, toplumun hafızasıdır. Yaşadığı günleri, bu günlerden çıkardığı anlamları edebiyata aksettirir ve orada saklar insanlar. Bir şiirde, bir romanda, belki bir öyküde... Edebiyat, yaşantımızı geleceğe taşıyan bir yazı ve söz ırmağıdır. Günlerimize karışan ayrıntılar, toplumu sarsan olaylar, ebedileşsin diye bir şiire girmek için can atar durur.

Bu paragrafta altı çizili bölümlerde “edebiyat”ın tanımı yapılmıştır.

Örnekleme

Yazarın, öne sürdüğü düşünceyi açıklayabilmek, inandırıcı ya da etkili kılmak amacıyla bir kişiyi, bir olayı, bir yeri, bir fıkrayı, hikâyeyi paragrafına örnek olarak almasıdır.

Örnek

Sanat, etkili olabilmek için birçok ifade aracını kullanır. İsterse bir olayı bütün dekoru, sebepleri, maddesi ile ortaya koyar. İsterse onu soyut bir şekilde anlatır. Yunan mitolojisinde olduğu gibi gökten, ilahlardan bahseder; destanlarda olduğu gibi harikulade kahramanları anlatır. Araçların önemsizliği, yalnızca edebiyat için geçerli değildir. Diğer sanat dallarında da önemli olan şeklin içine konulandır.

Bu metinde yazar, düşüncesini açıklayabilmek için Yunan mitolojisini ve destanları örnek göstermiştir.

Tanık Gösterme (Alıntı yapma)

Yazarın, öne sürdüğü düşüncenin doğruluğunu kanıtlayabilmek için herkesçe tanınan, görüşlerine itibar edilen kişilerin sözlerinden alıntı yapmasına tanık gösterme denir.

Tanık gösterme için yalnızca yazarın adını kullanmak yeterli değildir. Bu durumda örnekleme yapılmış olur. Tanık gösterme yazarın sözünün destekleyici olarak kullanılmasıyla gerçekleşir.

Örnek

Şiir okumak, okumaların en zoru olmalıdır. Şiir okuru, şiiri kendi şahsi dilinde çoğaltmaya, dizeler arasında kendi sesini bulmaya koyulur. Okumayı anlamlı kılan da bu “çoğaltma” çabasından aldığımız tatlardır: İsveçli şair Peter Curman’ın da dediği gibi “Her zaman bireysel bir konuşmadır şiir.”

Paragrafın yazarı şiirle ilgili düşüncelerini belirttikten sonra bir şairin sözünü düşüncesini desteklemek amacıyla kullanmıştır.

Karşılaştırma

Herhangi iki varlığın, durumun, kişinin... benzer veya farklı yönlerini ortaya koymak için kıyaslama yapmaya karşılaştırma denir. Karşılaştırma, bir cümlede yapılabileceği gibi paragrafın geneline de yayılabilir.

Örnek

Şairi romancıdan ayıran hiç kuşkusuz zamanı ele alış biçimidir. Şair bir anı genleştirebilir ve o ana sonsuz bir anlar dizisi yükleyebilir. Romancıysa süreyi hesap eder. Dolayısıyla bir “yer” yaşanan her şeyle donatılabilir.

Bu paragrafta yazar, şair ve romancının farklı yönlerini ortaya koymuştur.

Sayısal Verilerden Yararlanma

Yazarın, düşüncesini kanıtlamak için istatistiklerden, araştırma sonuçlarından faydalanmasıdır. Güvenilir kaynakların sunduğu verilerin kullanılması yazarın inandırıcılığını artırır.

Model Soru

İlk dizeler bir annenin ilk çocuğu gibidir. Bütün acıları duyan onlardır. Düşlere sarılıp sarmalanan da doğumu bir şölene dönüşen de... Size ta uzaktan bir merhaba çeken o “ilk dize”ler yok mu? Bir şiirin kaderidir onlar. Ya yoluna su serperler şiirin ya da doğmadan öldürürler, kararlılar dünyasını. Bir ilk dize kendi başına bir şiir olur çoğu zaman. Şiir de şairi de onunla tanınır, hatırlanır. Ali Mümtaz Arolat, “Bir gemi yelken açtı hayal iklimlerine” dizesiyle anılmaz mı?

Bu parçada kullanılan düşünceyi geliştirme yolu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tanımlama
- B) Açıklama
- C) Sayısal verilerden yararlanma
- D) Örnekleme
- E) Tanık gösterme

Paragrafta yazar, ilk dizelerin öneminden bahsetmiş ve buna da Ali Mümtaz Arolat’ın bir ilk dizesini örnek göstermiştir.

Doğru Seçenek D

Sabır, çetin işler karşısında istifini bozmadan çalışabilme gücüne sahip olmaktır.

Bu cümlede aşağıdaki tekniklerden hangisi kullanılmıştır?

- A) Benzetme
- B) Örnekleme
- C) Tanık gösterme
- D) Tanımlama
- E) Karşılaştırma

Verilen cümlede “sabır” tanımlanmıştır.

Doğru Seçenek D

AB ülkelerinde yüzde 21 olan kitap okuma oranı Türkiye’de sadece yüzde 0,01’dir. DESAM tarafından hazırlanan AR-GE raporuna göre Türk halkı günde 6 saatini televizyona ayırırken kitap okumaya ancak yılda 6 saat ayırıyor.

Bu parçada aşağıdaki düşünceyi geliştirme yollarından hangisine başvurulmuştur?

- A) Tanımlama
- B) Sayısal verilerden yararlanma
- C) Benzetme
- D) Betimleme
- E) Tanık gösterme

Parçada yazar, düşüncesini inandırıcı kılmak için sayısal verilerden yararlanmıştır.

Doğru Seçenek B

- Yazarın düşüncesini inandırıcı kılmak için bir kişiyi, bir olayı, paragrafa almasıdır.
- İki varlığın benzer veya farklı yönlerini göstermek için kıyaslama yapmaktır.
- Bir kavramın ne olduğunu kısaca açıklamaktır.
- Yazarın paragrafta istatistiklerden, araştırma sonuçlarından faydalanmasıdır.

Bu cümlelerde hakkında bilgi verilmeyen düşünceyi geliştirme yolu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Örnekleme
- B) Tanımlama
- C) Tanık gösterme
- D) Karşılaştırma
- E) Sayısal verilerden yararlanma

Birincisi örnekleme, ikincisi karşılaştırma, üçüncüsü tanımlama, dördüncüsü sayısal verilerden yararlanmadır.

Doğru Seçenek C

Sıra Sende

1. Taşrada yaşayan ve bütün büyük kentin curcunasına dışarıdan bakan okurların, yazarların daha temiz, daha sağlıklı bir hayat sürdürdüğüne, edebiyatın gerçek tadını onların aldığına inanıyorum. Bütün yetersizliklerine, bütün imkânsızlıklarına rağmen küçük kentlerde, kasabalarda çıkan edebiyat dergilerinin bu dönemde daha anlamlı bir görev üstlendiğini düşünüyorum. Bana bütün bunları düşündürten Anadolu’nun verimli toprağında çıkan edebiyat dergileri oldu. Kayseri’den Tokat’a taşınan “Yitik Düşler”, Sivas’ta üstat Recai Güllapdan’ı da kadrosuna alan “Sühan” ve daha nice...

Bu parçada aşağıdaki düşünceyi geliştirme yollarından hangisi kullanılmıştır?

- A) Karşılaştırma
- B) Tanık gösterme
- C) Örnekleme
- D) Sayısal verilerden yararlanma
- E) Tanımlama

2. Tiyatro; sözün konuşarak kullanıldığı, çok yönlü ilişkiler içeren, verimi yüksek iletişim ortamı sağlayan bir sanat dalıdır. Tiyatroda oyuncular, birbirleriyle ve izleyiciyle anlaşılabilir cümlelerle konuşarak anlaşmazlığa fırsat vermemektedir. Konuşmaya dayalı hiçbir iletişim sürecinde anlaşmazlığa ve anlaşılmamaya yer yoktur.

Bu parçada aşağıdaki düşünceyi geliştirme yollarından hangisi kullanılmıştır?

- A) Tanımlama
- B) Tanık gösterme
- C) Sayısal verilerden yararlanma
- D) Örnekleme
- E) Açıklama

3. Bir radyo istasyonu kurmak, bir televizyon istasyonu ya da bir film stüdyosu kurmaktan çok daha az maliyetli ve kolaydır. Bu da diğer kitle iletişim araçlarına oranla radyonun sahip olduğu avantajlardan biridir. İletişim alanında yapılan araştırmalarda sözel sunumun çoğu insan için görsel sunumdan daha etkin olduğu tespit edilmiştir. Bu tespit, radyonun gerçek gücünün açık ifadesidir.

Bu parçada yazar aşağıdaki tekniklerden hangisini kullanmıştır?

- A) Tanık gösterme
- B) Karşılaştırma
- C) Tanımlama
- D) Örnekleme
- E) Sayısal verilerden yararlanma

4. Kitap korkusu nasıl aşılar bilmem ama kitap sevgisinin çocukluktan başladığına şüphem yok. Çocukluğunda babasının kütüphanesine girip kitapları yerle bir eden, fare gibi kemiren, sayfalarını yırtıp resimlerini kesen, bu yüzden de kendisine yasak konulan Reşat Nuri, öğretmenlik hayatı boyunca çevresine hep şu tavsiyede bulunur: “Bırakın çocukları kitaplar arasında oynasınlar. Ne pahasına olursa olsun...” Çocukluğunda kitap kemirmiş birinin kitaplardan korkması, büyüdüğünde evine kitap sokmaması mümkün mü?

Bu parçada yazar, düşüncesini inandırıcı kılmak için aşağıdakilerden hangisine başvurmuştur?

- A) Tanımlama
- B) Örnekleme
- C) Tanık gösterme
- D) Karşılaştırma
- E) Sayısal verilerden yararlanma

Düşünceyi Geliştirme Yolları - Anlatımın Özellikleri

Kök Bilgi

Benzetme

İleri sürülen bir düşünceyi pekiştirmek, somut hâle getirmek için herhangi bir ilgi kurarak; iki varlık, kavram, olay ya da durumun birbirine benzetilerek anlatılmasına benzetme denir.

Örnek

Yaşamak, yarı yarıya alışmaktır. Gariptir, bir yandan yeni yerlere, yeni insanlara alışmakla hayata sarılır; bir yandan da çevremizdeki güzelliklere alışır, ayrıntıları fark etmez olur, tatsız, tuzsuz bir tekdüzeliğin içinde boğulur gideriz. Bir şehre ilk gittiğiniz günü hatırlayın. Nasıl da garip hisseder insan kendini. Sudan çıkmış balık gibidir âdeta. Her şey ne kadar uzak, soğuk ve anlamsızdır. Parçada yazar, bir şehre yeni gelmiş kimseyi sudan çıkmış balığa benzetmektedir.

Somutlama

Soyut bir durumu ya da kavramı daha anlaşılır hâle getirmek için onu somut eylem ya da durumlara benzetmeye somutlama denir.

Örnek

Şair, şiirlerini -bu kaybolmuş hazineleri- nasıl ve nerede bulur? Hiç umulmayan bir yerde, dilde. Evet, her gün kullandığımız kelimelerin içindedir bu sır. Fakat bu sırrı bulmak için şairin çektiği cefayı tahmin edemezsiniz. Bir gram radyum bulmak için dağı eritmeye benzer bu iş. Parçada yazar soyut bir kavram olan "sıkıntı çekmek"i "dağı eritme"ye benzeterek somutlaştırmıştır.

Anlatımın Özellikleri

Açıklık

Anlatımın tek bir yargıyı ifade etmesi, hiçbir tartışmaya yol açmamasına denir. Açık bir anlatımda,

- Edebî sanatlar, gereğinden uzun cümleler, yaygın kullanılmayan sözcükler bulunmaz.
- Birden çok yorum çıkmaz.
- Karmaşık ve anlaşılması güç cümleler kullanılmaz.

- Sözcüğün yanlış yerde kullanılması, karşılaştırma yanlışlığı, zamirlerin belirtilmemiş olmaması, virgül eksikliği ya da virgülün yanlış kullanılması söz konusu değildir.

Örnek

- Eşyalarını akşamdan hazırlamış. (Senin eşyalarını/Onun eşyalarını)
- Annemi senden daha çok seviyorum.
- Annemi çok seni az seviyorum.
- Annemi senin onu sevdiğinden daha çok seviyorum.

Akıcılık

Anlatımın pürüzsüz olması, hiçbir engele uğramadan akıp gitmesine denir.

Akıcı bir anlatımda;

- ses akışını bozan ses veya sözcüklere,
- söylenmesi güç sözcüklere yer verilmez.

Örnek

- Otobüsü kaçırdığından geç kaldığından dolayı derse girememişti. (Otobüsü kaçırdığı, geç kaldığından derse girememişti.)

Duruluk

Anlatımda gereksiz sözcüğün bulunmamasına denir. Bir söz cümleden çıkarıldığında cümlelerin anlamında daralma ya da bozulma olmuyorsa o söz/sözcük gereksizdir.

Örnek

- Doğum günümde bana beklenmedik hoş bir sürpriz yaptı.
- Buraya gelebilmek için saatlerdir yaya olarak yürüyoruz.

Yalınlık (Sadelik)

Düşüncelerin kısa ve kesin ifadelerle dile getirilmesi, anlatımın süsten -ağır sözcükler, söz sanatları, uzun cümleler- uzak olmasıdır.

Örnek

Devleri anımsatan kocaman bulutlar, gecenin ne kadar yıldızı varsa koparıp boyunlarını gerdanlık yapmıştı.

Model Soru

Ziya Osman Saba'nın şiirlerini okur musunuz? Benim ruhuma, mizacıma pek yakın bulduğum şairlerden biridir o. Güzel ve yaşanılabilir günlerin, dostluğun, içtenliğin, hüznün, mutlu bir ev özlemi- nin şairidir Ziya Osman. Ne yazık ki biz onun ikliminden uzaklardayız şimdi. Şiiri de uzak kıyılarda bıraktığımız ve oradan bize hayal meyal el sallayan bir hayatı anlatıyor. Ve aslında içimizde derinden derine sızlayıp duran hülyaların teline dokunuyor.

Bu parça ile ilgili aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

- A) İki varlık karşılaştırılmıştır.
- B) Bir durum somutlaştırılmıştır.
- C) Benzetme yapılmıştır.
- D) Bir düşünce örneklenmiştir.
- E) Bir tanım yapılmıştır.

Parçada "duygulanmak" kavramı "hülyaların teline dokunmak" şeklinde somutlaştırılmıştır.

Doğru Seçenek B

"Korkunun bir duman gibi etrafı kapladığı bir anda cesaretini kalkan yapıp düştü yola." cümlesinde aşağıdaki tekniklerden hangisi kullanılmıştır?

- A) Tanımlama
- B) Karşılaştırma
- C) Benzetme
- D) Örnekleme
- E) Sayısal verilerden yararlanma

Cümlede "korku", "duman"a; "cesaret", "kalkan"a benzetilmiştir.

Doğru Seçenek C

Katıksız, katıksız, tertemiz bir dile kavuşmalı insan. Ne yana baksam, neye el atsam dağ dağ söz israfı, süs, boya, fuzuli nefes. Derviş Yunus, kendini anlatmaya durduğunda “Ete kemiğe büründüm/Yunus diye göründüm.” deyi-vermişti. Irmağın kıyısında yaka yaka şiirlerini ayırmıştı iyisini kötüsünden. Bunun için de önce ruhumuzu durultmalıyız, böylece yazdıklarımız da arınacak, ağırlıklarından kurtulacaktır.

Bu parçanın yazarının yazıda aradığı özellik aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Açıklık B) Duruluk
C) Akıcılık D) Yalınlık
E) Özgünlük

Parçada yazar; yazının süssüz, sade, söz israfı yapılmadan yazılması yani yalın olması gerektiğini savunmaktadır.

Doğru Seçenek D

- Onunla yıllardır karşılıklı mektuplaşıyoruz.
- Kulağıma eğilip yavaşça bir şeyler fısıldadı.
- Ona sokakta tesadüfen denk geldim.

Bu cümlelerde bulunmayan özellik aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Duruluk B) Yalınlık
C) Akıcılık D) Açıklık
E) Özlülük

Bu cümlelerde aynı anlama gelen ifadeler bir arada kullanılmıştır. Bu durum duruluk ilkesine aykırıdır.

Doğru Seçenek A

Sıra Sende

1. Cahit Zarifoğlu'nu tanımadım ama şiirlerini, yazılarını, günlüklerini okudum. Böylece bende bir Cahit Zarifoğlu portresi oluştu. Öncü, yenilikçi bir şair; özverili, çalışkan bir edebiyat adamı. Herkesin kendisine “ağabey” diye hitap ettiği dost bir insan. Duruşu ve şiiriyle çağdaş Türk edebiyatı içinde kendine özgü bir ada gibidir. Şiiri de peşinden gidilmesi, izlenmesi gereken bir damardır.

Bu parçada aşağıdaki düşünceyi geliştirme yollarından hangisine başvurulmuştur?

- A) Karşılaştırma B) Örnekleme
C) Tanık gösterme D) Benzetme
E) Tanımlama

2. Bir mektup, içine yüreğinizi koyduğunuz bir sandık gibidir. Cemil Meriç'in Jurnal'inde yazdığı mektupları da aynı böyledir. O mektuplara yüreğini koymuştur yazar. Bu bakımdan mektup insanların fikirlerini rahatlıkla anlattığı bir türdür. Düşüncelerini kendi süzgecinden geçirirken başkalarıyla da paylaşır insan.

Bu parçada aşağıdaki düşünceyi geliştirme yollarından hangisi kullanılmıştır?

- A) Tanımlama B) Benzetme
C) Örnekleme D) Somutlama
E) Tanık gösterme

3. Bu ülkede ortaya çıkmış yazarların her biri Türkiye ülkesinin gerçeğinin farklı açılardan, farklı yönlerden yansıması görüntüleri olmalıdır. Renkleri ve tatları kendilerine has ve özgüdür. Yetiştikleri toprağın kokusunu taşırlar. Bu ülkede yetişmiş bütün yazarların verimleri onların farklı ve değişik seslerinin toplamıyla oluşturdukları bir koro değil midir?

Bu parça aşağıdaki anlatım özelliklerinden hangisine aykırıdır?

- A) Yalınlık B) Açıklık
C) Duruluk D) Özlülük
E) Özgünlük

4. Türkçe ve edebiyat öğretmenlerinin öğrencileri için yapacakları en güzel şey onları dilin içinden geçecekleri yolun başına getirmek ve bu yolculuk için yüreklendirmek olmalıdır. Çocukları, dilin büyüsunü tattırarak metinlerle tanıştırlar, sözcüklerin sesini dinlemeyi, onları sevip okşamayı öğretirlerse ötesi gerekmez. Öğrenciler bu sevdıyla, ağızlarına çalınan bir parmak balın peşine düşüp “dil”e giden yolu kendi başlarına bulacaklardır.

Bu parçanın anlatımında aşağıdaki düşünceyi geliştirme yollarından hangisine başvurulmuştur?

- A) Örnekleme
B) Somutlama
C) Sayısal verilerden yararlanma
D) Tanık gösterme
E) Karşılaştırma